

Om hörselskadades arbets- och rehabiliteringsförhållanden

En socialmedicinsk studie från landstings- och storstadsområden (Örebro län, Västernorrlands län och Stockholms stad).

Av kurator Birgitta Corrias, överläkare Bo Ingberg, docent Ingmar Klockhoff, inspektör Karin Wåhlin

Antalet genom hörselskada avsevärt invalidiserade kan i Sverige på basen av vad som är känt och genom paralleller t.ex. med Danmark och USA beräknas till ca 200.000 individer. Även om endast 1/4 av dessa torde vara i arbetsför ålder har det varit anmärkningsvärt att de hörselskadade i arbetsmarknadsstyrelsens årliga statistik brukat utgöra den minsta handikappgruppen. Hörselfrämjandets Riksförbund, som har ingående kännedom om de betydande svårigheter som de flesta med en påtaglig hörselskada har att kämpa med i hela sin livssituation — och alltså säkerligen även på arbetsplatsen — har frågat sig vad det kan bero på att de hörselskadades förmodade arbetsproblem hittills i så ringa grad kommit till uttryck i arbetsvårdens siffror. Även i statistik från sjukhassornas rehabiliteringsfall och pensionsdelegationernas material återfinnes endast ett ringa antal hörselskadade personer.

För att få hithörande frågor närmare belysta inledde Hörselfrämjandets Riksförbund samarbete med Arbetsmarknadsstyrelsen, vilket resulterade i bildandet av en arbetsvårdskommitté¹⁾. Kommittén beslöt att i samråd med lokala representanter för

audiologisk och arbetsvårdande verksamhet samt landstingen etappvis söka genomföra en undersökning av hörselskadades arbetsförhållanden och rehabiliteringsbehov i några län av näringsmässigt olikartad karaktär. En första undersökning genomfördes i Örebro län 1963, en andra i Stockholms stad 1964 och en tredje undersökning företogs i Sundsvalls hörselvårdsområde, Västernorrlands län, 1965.

Målsättningen var att få viss uppfattning om det samlade behovet av olika åtgärder för de hörselskadade: hörselförbättrande operation, hörapparat, övrig teknisk hjälp, mera omfattande anpassningskurs (då närmast vid Hörselfrämjandets rehabiliteringscentral — en institution som i en mycket nära framtid kommer att övertagas av staten) samt arbetsvård. Varje i undersökningarna ingående enskilt fall har i dessa avseenden noggrant penetrerats av ett för vardera undersökningsområdet speciellt arbetsteam.²⁾ En enhetlig bedömning av de tre undersökningsmaterialen har i möjligaste mån säkrats genom att förbundssekreterare Birgitta Corrias och inspektör Karin Wåhlin i viss utsträckning ingått i de tre arbetsteam. Utredningarna har dessutom diskuterats inom arbetsvårdskommittén.

Utöver beräkning av det aktuella hjälpbehovet

¹⁾, ²⁾ återfinnes sist i artikeln.

sökte man också bilda sig en uppfattning om de hörselskadades egen värdering av det handikapp de haft att vidkännas i sin yrkesutveckling och tillvaro överhuvudtaget.

En översikt över bedömningsresultaten redovisas i tabell 4.

Kontakt med de hörselskadade etablerades genom samarbete med vissa tjänsteläkare och genom hänvändelse till vissa vid resp. hörcentraler registrerade fall samt genom annonsering i dagspressen. Kontakt äsyftades endast med personer i arbetsför ålder. Undersökningen skulle *icke* avse sådana barndoms-hörselskadade som fått sin skolundervisning och yrkesutbildning inom dövårdens ram och som i arbetsfrågan erhåller bistånd genom arbetsmarknadsstyrelsens konsulenter för döva. Dock ingår i materialet några enstaka fall av denna kategori som själva sökt kontakt med ifrågavarande hörcentral och alltså tydligen icke känt sig helt tillgodosedda.

Utredningsmaterialet blev på detta sätt i Örebro län 132 fall, i Stockholm 206 och i Sundsvallsområdet 200 d.v.s. sammanlagt 538 fall. Örebro- och Sundsvalls-intervjuerna kompletteras i vissa avseenden av ytterligare ca 200 fall som givit skriftliga svar på utsända frågeformulär.

Hela utredningsresultatet finns detaljredovisat områdesvis i separata sammanställningar¹⁾ där fynden presenteras ur en rad aspekter, som kan vara av intresse för belysning av olika problem inom ett hörselskadeklientel. Här skall endast presenteras några kardinala förhållanden som bedömdes ha särskilt relevans för den angivna målsättningen att utreda det aktuella hjälpbehovet. Därutöver redovisas de hörselskadades egen uppfattning om sin hörselskada såsom handikapp med avseende på utbildning, yrkesutveckling och livsföringen överhuvudtaget.

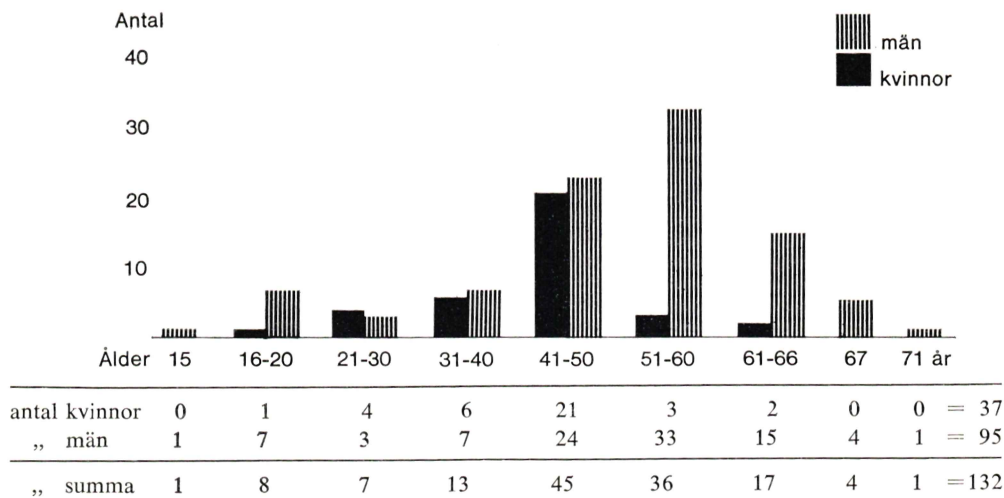
Uppgifterna är baserade på intervjuer, utförda med stöd av ett omfattande frågeformulär.

Det genomgångna intervjumaterialets ålders- och könsfördelning framgår av diagram 1a, 1b, och 1c.

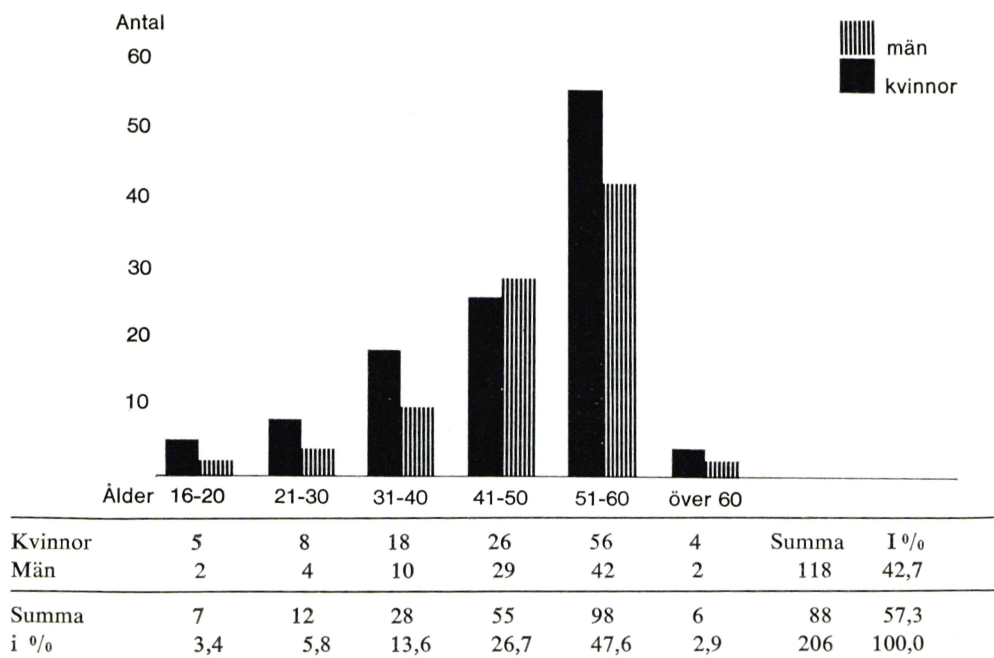
Som framgår av diagrammet har samtliga material sin tyngdpunkt i åldrarna 41—60 år. I Örebromaterialet var 44 % av de intervjuade över 50 år, i Stockholmsmaterialet 50 % samt i Sundsvallsområdet drygt 50 %.

¹⁾ Dessa sammanställningar finnas i sin helhet kostnadsfritt tillgängliga genom rekvisition hos Hörsselfrämjandets Riksförbund, Skeppsbron 34, Stockholm C. tel.: 08/21 32 91.

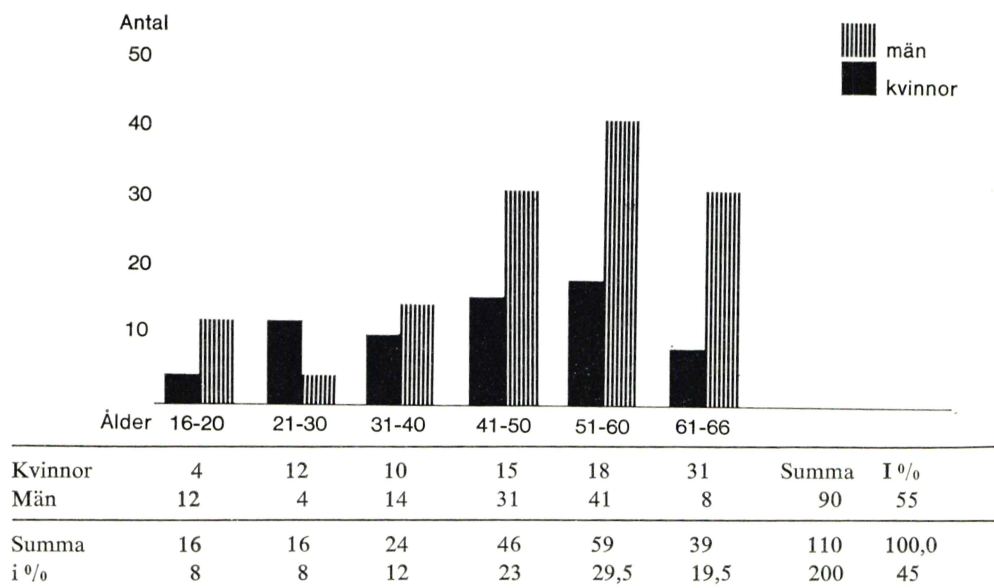
1 a. Ålders- och könsfördelning av 132 intervjufall i Örebro län

1 b. Ålders- och könsfördelning av 206 intervjufall i Stockholms stad

1 c. Ålders- och könsfördelning av 200 intervjufall i Sundsvallsområdet

Tabell 2a, b och c visar hörselskadorna uppdelade i övervägande ledningshinder, övervägande neurogent betingade eller som kombinerad skada.

Tidpunkten för de första hörselbesvären framgår av tabell 3.

Tabell 2a. Örebro-intervjuerna.

Hörselskadans art	Män	Kv.	Antal	I proc.
Neurogen skada	55	15	70	53,0 %
Ledningshinder	29	17	46	34,8 %
Kombinerad hörselskada	11	5	16	12,2 %
Summa	95	37	132	100,0 %

Tabell 2b. Stockholms-intervjuerna.

Hörselskadans art	Män	Kv.	Antal	I proc.
Neurogen skada	48	50	98	47,6 %
Ledningshinder	8	11	19	9,2 %
Kombinerad hörselskada	32	57	89	43,2 %
Summa	88	118	206	100,0 %

Tabell 2c. Sundsvalls-intervjuerna.

Hörselskadans art	Män	Kv.	Antal	I proc.
Neurogen skada	92	29	121	60,5 %
Ledningshinder	18	18	36	18,0 %
Kombinerad hörselskada	23	20	43	12,2 %
Summa	133	67	200	100,0 %

Av ovanstående siffror framgår att hörselskada sedan barndomen bedömdes föreligga i 30 % för Örebro-materialet, i 50 % för Stockholms-materialet och i Sundsvalls-materialet 37,5 %. Dessa siffror är av särskilt intresse med tanke på att hörselskadan därvid kan ha satt sin prägel på hela utveck-

lingen och därmed även på yrkesvalet och utkomst-möjligheterna.

Yrkesfördelningen som framgår av tabell 4 uppgjordes enligt Arbetsmarknadsstyrelsens yrkesfördelning, som följer internationellt gällande normer. Inför studium av denna tabell bör emellertid särskilt framhållas att de tre undersökningsområdena med avseende på utkomstalternativ har olika struktur. Örebroområdet är mest representativt för landet i sin helhet och har stora tunga bullerindustrier: gruvdrift, järnverk, sågverk, grovmekanik, skoindustri etc. I Sundsvallsområdet ligger tyngdpunkten på verkstads-, byggnads- och metallarbete, trä- och pappersindustri. Stockholm är i dessa hänseenden helt annorlunda med sina rikt varierande arbetsmöjligheter inte minst i en skonsammare akustisk miljö än industrien erbjuder.

De genom utredningen påvisade olika hjälpbehoven sammanfattas översiktligt i tabell 5a, b och c som presenterar förhållandena i resp. Örebro-, Stockholms- och Sundsvallsområdet.

Utöver här redovisade siffror finns i de inledningsvis nämnda detaljredovisningarna även uppgifter om de 538 intervjuade bl.a. beträffande anställningstid, arbetsgivare (stat, kommun, privat) bullersituation, hur arbetsinstruktioner meddelas, inkomstförhållanden m.m. Yttranden som belyser hur hörselskadade själva upplever sin situation på arbetsmarknaden redovisas även.

Tabell 3. Tidpunkt för de första hörselsvårigheterna

	Örebro-intervjuerna Antal i procent		Stockholms-intervjuerna Antal i procent		Sundsvalls-intervjuerna Antal i procent	
Föreskolåldern	15	11,4 %	82	39,8 %	31	15,5 %
I skolåldern	24	18,2 %	22	10,7 %	44	22,0 %
16—20 år	4	3,0 %	9	4,3 %	14	7,0 %
21—30 år	23	17,4 %	22	10,7 %	40	20,0 %
31—40 år	36	27,3 %	34	16,5 %	38	19,0 %
41—50år	17	12,9 %	30	14,6 %	23	11,5 %
51—60 år	12	9,1 %	7	3,4 %	10	5,0 %
efter 60 år	1	0,8 %	—	—	—	—
Summa	132	100,1 %	206	100,0 %	200	100,0 %

Tabell 4. Intervjufallens fördelning på yrkesområden med angivande av antal fall som bedömts vara i behov av arbetsvård.

Yrkesområde	Örebro 132 fall							Stockholm 206 fall							Sundsvall 200 fall						
	Intervjuade			Arbv.behov				Intervjuade			Arbv.behov				Intervjuade			Arbv.behov			
	män	kv.	s:a	%	män	kv.	s:a	män	kv.	s:a	%	män	kv.	s:a	män	kv.	s:a	%	män	kv.	s:a
0. Tekn.- natvet.- samh.-vet., humanist o. konstnärl. arb.	4	4	8	6,1	2	—	2	15	11	26	12,6	1	1	2	13	7	20	10,0	7	3	10
1. Administr. arbete	—	—	—	—	—	—	—	3	3	6	2,9	—	—	—	6	—	6	3,0	1	—	1
2. Kameralt o. kontorstekn. arb.	5	1	6	4,5	2	—	2	9	28	37	18,0	1	6	7	5	8	13	6,5	3	6	9
3. Kommersiellt arbete	7	3	10	7,6	3	2	5	8	8	16	7,8	1	—	1	5	5	10	5,0	2	2	4
4. Lantbr.- skogs- och fiskeriarbete	8	—	8	6,1	3	—	3	2	—	2	1,0	1	—	1	16	—	16	8,0	4	—	4
5. Gruv o. stenbrytn.	6	—	6	4,5	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	0,5	—	—	—
6. Transport o. kommunikationer	4	—	4	3,0	1	—	1	5	—	5	2,4	3	—	3	5	2	7	3,5	2	2	4
7. —																					
8. Tillverkn.arbete, maskinskötsel m.m.	49	5	54	40,9	21	3	24	35	13	48	23,3	12	5	17	75	4	79	39,5	39	—	39
9. Servicearbete (här ingår hem-mafruar och övr. hush.arbete)	6	24	30	22,7	1	8	9	7	52	59	28,6	5	21	26	2	38	40	20,0	—	16	16
10. (Studerande nyexaminerade och personer med ej identifierbart yrke)	6	—	6	4,5	4	—	4	4	3	7	3,4	3	3	6	5	3	8	4,0	5	3	8
Summa	95	37	132	99,9	39	13	52	88	118	206	100,0	27	36	63	133	67	200	100,0	63	32	95

Tabell 5a. Översikt över behovet av åtgärder för Örebroundersökningens 132 fall samt bedömning av hörselskadan som hinder i yrkesliv och annan samhällelig verksamhet (föreningsliv m.m.)

	Antal fall	I procent
Genomgått hörsselförbättr. op., ej rek. ytterligare op.	11	8 %
Genomgått hörsselförbättr. op., i behov av ytterligare op.	12	9 %
Tidigare ej op., i behov av hörsselförbättr. op.	14	11 %
Ej operationsfall	95	72 %
s:a	132	100 %
Apparatbrukare u.a.	57	43 %
Apparatbrukare i behov av ny app. el. likn. förbättring	12	9 %
Haft apparat, använder ej, bör pröva på nytt	8	6 %
Tidigare ej haft apparat, prövar f.n.	13	10 %
Tidigare ej haft apparat, bör pröva app.	37	28 %
Apparatinnehavare, behöver ej längre använda app. efter op.	1	1 %
Ej app.-fall (ej heller fall för op.) men i behov av övr. tekn. hjälp	4	3 %
s:a	132	100 %
I behov av "övrig tekn. hjälp" (signal- el. telefonförstärkare, telemagnetisk slinga el. annan speciell hjälp)	125	95 %
Ej i behov av "övrig tekn. hjälp"	7	5 %
s:a	132	100 %
I behov av enbart anpassningskurs vid Hörsselfrämj:s Rehab.cent.	6	5 %
I behov av anpassn.kurs Rehab.cent. + arbetsvård (inkl. 3 påb. omskoln.)	27	20 %
I behov av enbart arbetsvård (inkl. 1 påb. omskoln.)	25	19 %
Bedömas reda sig utan mera omfatt. anpassn.kurs och utan arbetsvård	74	56 %
s:a	132	100 %
Som hindrade i yrkes- eller samhällskarriären ha bedömts	70	53 %
Som sannolikt hindrade ha bedömts	32	24 %
Som sannolikt ej hindrade ha bedömts	30	23 %
s:a	132	100 %

Tabell 5b. Översikt över behovet av åtgärder för Stockholms-undersökningens 206 fall samt bedömning av hörselskadan som hindrande-hämmande i yrkeslivet och annan samhällelig verksamhet.

	Antal fall	I procent
Medicinsk utredn. el. åtgärd	72	34,9 %
Hörapparat	51	24,8 %
Övriga tekn. hjälpmedel	122	59,2 %
Pedagogisk rehabilitering	147	71,3 %
Därav anpassningskurs vid Hörselfrämj:s Rehab.cent.	52	25,2 %
Kontakt med kurator	70	34,0 %
Arbetsvård	63	30,6 %
I behov av enbart anpassn. kurs vid Hörselfrämj:s Rehabcent.	26	12,6 %
I behov av anpassn.kurs Rehab.cent. + arbetsvård	26	12,6 %
I behov av enbart arbetsvård (inkl. påbörjad sådan)	37	18,0 %
	s:a 89	43,2 %
Som hindrade (el. hämmade) i yrkes- el. samhällskarriär ha bedömts	128	62,1 %
Som sannolikt hindrade el. hämmade ha bedömts	29	14,1 %
Som sannolikt ej hindrade el. hämmade ha bedömts	49	23,8 %
	s:a 206	100,0 %

*) Övriga 56,8 % ha bedömts behöva antingen hjälp i mindre omfattning, t.ex. ett tekniskt hjälpmedel, läkarundersökning, en kort kurs i avläsning o.d. eller ev. ingen åtgärd f.n.

Tabell 5c. Översikt över behovet av åtgärder för Sundsvalls-undersökningens 200 fall samt bedömning av hörselskadan som hindrande-hämmande i yrkeslivet och annan samhällelig verksamhet.

	Antal fall	I procent
Medicinsk utredn. el. åtg. erfordras	101	50,5 %
Tekniska hjälpmedel	162	81,0 %
Pedagogiska hjälpmedel	54	27,0 %
Rehabiliteringscentralen	41	20,5 %
Kontakt med kurator	95	47,5 %
Arbetsvård	94	47,0 %
Är hindrade-hämmade av hörselnedsättningen	162	81,0 %
Är sannolikt ej hindrade-hämmade av hörselnedsättning	38	19,0 %
	S:a 200	100,0 %

Sammanfattning

Undersökningarna har utgjort ett försök att kartlägga förbisedda behov hos en grupp handikappade, vars problematik ej tillräckligt uppmärksammats. Även om intervjumaterialet är relativt begränsat framgår klart att hörselskada utgör ett avsevärt socialt handikapp. Skadans dolda, individuellt varierande och svårångade problematik kräver speciell uppmärksamhet. Det latenta rehabiliteringsbehov som materialet utan tvekan påvisat kräver insatser av ett fullständigt audiologiskt arbetslag av läkare, hörselvårdsassistent, kurator, pedagog och tekniker. I detta sammanhang behövs för de hörselskadade en kontaktman som dels ingår i det audiologiska arbetslaget dels samarbetar utåt med hem, arbetsgivare, yrkesvägledning och arbetsvård. De hörselskadades behov av yrkesvägledning och arbetsvård bör sålunda på ett tidigt stadium uppmärksammas och arbetsvårdens tjänstemän engageras. Information om arbetsvårdens möjligheter bör mer aktivt delgivas hörselskadade eftersom den osäkerhet och rädsla för miljöbyte som utredningsmaterialet ger belägg för troligen trots information kommer att hindra många hörselskadade att själv ta kontakt

med arbetsvårdsexpeditionerna.

Det är därvid av stor vikt att arbetsvårdens hjälp-möjligheter förbättras för de hörselskadade i en arbetsvärld som präglas av jäkt och buller, tilltagande bruk av telefoner och högtalaranläggningar samt snabba förändringar på arbetsmarknaden. Samtliga dessa förhållanden ökar hörselskadans sociala handikapp och påkallar ökad bevakning av de hörselskadades intressen.

Utredningen har sålunda påvisat avsevärda brister i de hörselskadades förhållanden. Detta motiverar en intensifierad utbyggnad av landets hörcentra-ler samt de till större sjukhus knutna audiologiska centra. Dessa är tänkta som stödpunkter för den samverkan mellan medicinsk, pedagogisk, teknisk och social expertis samt Hörselfrämjandets olika aktiviteter som erfordras för ett tillgodoseende av de hörselskadades behov.

¹⁾ Kommitténs ledamöter: Byråchef Albert Bergh, ordf., docent Ingmar Klockhoff, riksombudsman John Svensson, förbundssekreterare Birgitta Corrias.

²⁾

	<i>Örebro län</i>	<i>Stockholms stad</i>	<i>Sundsvalls län</i>
Utredare	Arbetsvårdsinsp. Karin Wåhlin	Kurator Elsa Berggren	Assistent Doris Elhtin
Medicinsk representant	Bitr. överläk. Bo Ingeberg	Överläkare Tore Lundborg	Överläkare Richard Versäll
Arb.vårdens representant	Inspektör Börje Sandberg	Arbv.inspektör Karin Wåhlin	Inspektör Werner Goetzing

PIFCO MASSAGEAPPARAT

ovärderlig för stimulerande

massage, lindrar värk och

är allmänt stärkande

5 års garanti

Finns i sjukvårds- och elaffärer över hela landet

Generalagent:

PIFCO AKTIEBOLAG

Nybrogatan 16^{II} - Stockholm ö - Telefon växel 67 91 40

